

3. Georgij Kas'janov. Osvitnja systema Ukrai'ny 1990–2014. Analitichnyj ogljad / Blagodijnyj fond «Instytut rozvytku osvity». – K.: TAKSON, 2015. – 52 s.
4. Kremen' V. G. Osvita i nauka v Ukrai'ni – innovacijni aspekty. Strategija. Realizacija. Rezul'taty / V. G. Kremen'. – K.: Gramota, 2005. – 448 s.
5. Kul'tajeva M. D. Lokal'noe v labirintah vseмирnogo obshhestva: metodologicheskij aspekt [Tekst] / M. D. Kul'tajeva // Voprosy filosofii. – 2011. – №9. – S.34–44.
6. Kul'tajeva M. D. Suspil'ne poklykannja filosofii u suchasnyh sociokul'turnyh kontekstah / M. D. Kul'tajeva // Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni G. S. Skovorody. Filosofija. – 2014. – Vyp.42. – S.186–194.
7. Nikol'skij V. S. Obrazovanie. Obshhestvo. Lichnost': Uchebnoe posobie. – M.: MGIU, 2008. – 132 s.
8. Romanenko M. I. Osvita jak ob'jekt social'no-filosofskogo analizu. Naukova monografija. – Dnipropetrovs'k, 1998. – 131 s.
9. Jampol'skaja L. I. Konceptualizacija klassicheskoj «idei universiteta» v neklassicheskom variante. – Tomsk: STT, 2014. – 228 s.
10. Proekt Zakonu Ukrai'ny «Pro osvitu». – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/content/2015/11/10/zp-pro-osvitu.doc>. – Nazva z ekranu.
11. David Hesmondhalgh. The cultural industries. – London; Thousand Oaks, California: Sage, 2013. – 456 p.
12. Karl Jaspers. Die Idee der Universitat. Berlin, Heidelberg. – New York: Springer, 1980. – 132 p.
13. Ulrich Beck. Der kosmopolitische blick oder: Krieg ist Frieden. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2004. – 281 p.
14. The Bloomberg Innovation Index 2015. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries/>.

Sahuichenko V. V., PhD, docent, doctoral student Department of philosophy Kharkiv National Pedagogical University G. S. Skovoroda (Ukraine, Kharkiv), valentina.sag@ukr.net

The cultural significance of the idea of the university

The article deals with the problem of the cultural significance of the idea of the university. Our present is characterized by economic and cultural globalization, though it actualizes a mass character of higher education, its importance for the further development of science, technology and innovations implementation. The relevant issue for Ukraine is a strategy of the higher education model choice, including university model. It is not accidental that within complex socio-cultural conditions the research and preservation of cultural significance of the idea of the university becomes the matter of topical interest.

The significance of research of cultural importance concerning higher education reforms is highlighted with the purpose to educate the character that is able to confront the massive onslaught, which includes the mass subculture onslaught.

It is offered when implementing reforms within the sectors of higher education in Ukraine to substantiate the model of higher education of the country, to take into account the national culture and the risks inherent to globalization in education. The attention is focused on the systematic reforming of the integrated educational sphere, moving from the pre-school, primary and secondary education to the higher educational system.

Keywords: university, higher education, culture, philosophy of education.

Сагуйченко В. В., кандидат философских наук, доцент, докторант кафедры философии, Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды (Украина, Харьков), valentina.sag@ukr.net

Культурное значение идеи университета

Исследуется проблема культурного значения идеи университета. Наше время, что характеризуется экономической и культурной глобализацией, само актуализирует вопросы массового характера высшего образования, его значения для дальнейшего развития науки, технологий, внедрения инноваций. Актуальной для Украины является стратегия выбора модели высших учебных заведений, в частности модели университета. В современных социокультурных контекстах неслучайно актуальным становится исследование и сохранение культурного значения университета. Подчеркнута важность исследования культурного значения реформирования высшего образования с целью воспитания личности, способной противостоять массовому давлению, в том числе и массовой субкультуре.

Предлагается при реформировании высшего образования обосновывать модель высшего образования страны с учетом традиций национальной культуры и рисков, свойственных современным процессам глобализации в образовании. Акцентировано внимание на системное реформирование целостной образовательной сферы, начиная с дошкольного, начального, среднего и до высшего образования.

Ключевые слова: университет, высшее образование, культура, философия образования.

***

УДК 331.36

Мудрак В. І.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(Україна, Київ), nauka1961@mail.ru

ЕКОНОМІКА ЗНАТЬ В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Розглянута роль вищої освіти у розвитку економіки знань в Україні. Зазначено, що в новій економічній парадигмі вища освіта як інститут, що сприяє передачі знань, стає головним фактором ресурсного забезпечення суспільних перетворень, соціального та економічного розвитку. Автором доведено, що у нових економічних умовах система вищої освіти функціонує в умовах певної невизначеності, яка є наслідком протиріч між «освіченістю та знаннями», як провідним ресурсом економіки знань, та «духовністю», як фактору розвитку людської цивілізації та українського суспільства в умовах техніко-технологічної парадигми економіки постмодерну. Відповідно зроблений висновок, що сучасна освітня парадигма має орієнтуватися на зміну ролі вищої освіти, яка має трансформуватися з «кузні кадрів» для вузькоспеціалізованих потреб економіки знань, в суспільний інститут, який формує «людину інноваційну», що забезпечує розвиток економіки знань та сармзонійний розвиток суспільства у сфері нематеріального, духовного виробництва, орієнтується у своїй професійній діяльності на високі стандарти суспільних відносин, етики та культури, що історично склалися в українському суспільстві.

Ключові слова: економіка знань, вища освіта, парадигма, гуманізм, економіка, інтелект, духовність, протиріччя.

На початку ХХІ століття важливішим фактором, що впливає на економічну ситуацію в країні та на процеси, що відбуваються у системі освіти, є постмодерністські тенденції суспільно-економічного розвитку, коли на зміну «економіки фордизму», що заснована на жорстких принципах масового виробництва економії ресурсів, рутинній механічній праці, приходить нова економічна модель, в якій головну роль відіграють інтелектуальні можливості людини, технології виробництва, засновані на знаннях та інформації.

Виникає принципово нова парадигма соціально-економічного розвитку – «економіка знань» (knowledge economy), для якої характерним є те, що саме знання визнаються особливим і першорядним ресурсом, який є основою виробництва благ, джерелом технологічного розвитку, високоприбутковим товаром, фактором розвитку індивіда, основа для інновацій та створення наукоємних виробництв [7]. В цих умовах актуальною стає проблема взаємозв'язку економічних процесів та процесів, що відбуваються у системі вищої освіти, яка є провідним постачальником знань, що формують нову економічну парадигму.

Дані проблеми в силу їх глобальності не знайшли остаточного вирішення, що потребує подальших наукових досліджень та визначає актуальність цієї статті.

У витків осмислення «економіки знань» як принципово нового етапу розвитку людської цивілізації, стояли Ф. Альтбах, Д. Белл, Г. Бехманн, А. Даунсон, П. Друкер, Ф. Махлуп, Р. Нельсон, Н. Розенберг, Ф. фон Хайек та ін., що в своїх роботах переконливо довели: традиційна економіка, що орієнтується на використання природних ресурсів та традиційних технологій вичерпала свій потенціал. В ситуації економічного постмодерну, коли активно розвиваються процеси глобалізації та інформатизації, на зміну ресурсній економіці проходить нова соціально-економічна реальність, заснована на використанні невичерпаних ресурсів – знань та інтелектуальних можливостей людини. В цій новій соціально-економічній парадигмі головним постачальником

знаннєвого та інтелектуального ресурсу стає вища освіта, що перетворюється на повноцінного учасника економічних відносин.

До філософського осмислення місця вищої освіти в новій цивілізаційній ситуації, в ситуації економічного постмодерну, зверталися західні науковці Ф. Альтбах, Д. Brent, В. Стин, П. Слоуп, Дж. Хорн та ін., які у своїх роботах доводять, що «економіка знань» змінює загальний погляд на роль вищої освіти в суспільстві, вона стає фактично рушійною силою суспільно-економічних змін, динамічно реагує на нові інформаційні потреби суспільства, яке зацікавлено в принципово новому відношенні до знань, що стають капіталом, який належить як окремії людині, так і суспільству в цілому.

Концептуально західну теорію освітніх процесів в епоху «економіки знань» можна уявити на різних рівнях: на макрорівні, тобто на рівні загального відношення до освіти як безумовної цивілізаційної цінності, на мезорівні, що виявляється у появі нових підходів до організації і управління освітою, на макрорівні, для якого характерні поява нових освітніх програм та вищих навчальних закладів, що орієнтуються у своїй діяльності саме на потреби економіки знань.

На думку вчених на початку ХХІ ст. вища освіта стає стратегічною сферою економіки, яка виробляє ресурс «знання», що є аналогічним енергетичним, фінансовим, матеріальним ресурсом, таким чином вища освіта відіграє роль фундаменту нового економічного укладу.

Західні філософи, звертаючись до проблем вищої освіти, намагаються реформувати західну освітню традицію, подолати відносини домінування і субординації окремих «елітних» вищих навчальних закладів, поділ на «освітні центри і периферію», допомогти новим інноваційним навчальним закладам адаптуватися в західному освітньому просторі. В той же час виникнення економіки знань тягне за собою певні протиріччя у системі вищої освіти, які в першу чергу пов'язані із конфліктом між необхідністю надання майбутнім фахівцям належного рівня знань та необхідністю їх духовного зростання, між освітою та вихованням, між духовністю та технологізацією.

Схожі проблеми знаходяться у центрі уваги українських дослідників, такі вчені як Є. В. Ахтирський, Я. Я. Пушок, О. Г. Семенченко, А. М. Сингаївська, І. І. Тарасова, А. М. Штайгрет та ін., вивчають і осмислюють темпи і умови освітніх реформ, які є наслідком розвитку економіки знань, в своїх дослідженнях доводять необхідність реформування системи вищої освіти, із урахуванням потреб «економіки знань», яка починає формуватися в Україні, визнають освіту вирішальним фактором як для збереження, так і примноження знань [17, с. 16].

Вчені одноставні в тому, що за останні кілька років освітні системи зазнали радикальних і безпрецедентних змін, для сучасної вищої освіти характерні процеси інтенсивної переорієнтації на потреби економіки в освічених фахівцях, які зможуть працювати в тих або інших сферах ринкового господарства.

Науковці визнають і гуманістичний вимір процесів оновлення вищої освіти, актуальною є думка, що в новій економічній ситуації знання стають одним з головних агентів, які визначають не тільки конкурентоспроможність держави, а єдиною можливим шляхом розвитку є використання потенціалу, прихованого в самій людині [1].

Водночас науковці зазначають, що питання інноваційного розвитку системи освіти в Україні недостатньо розкриті [13]; констатують зменшення уваги до традиційних проблем виховання студентської молоді, до кризи системи вищої освіти, ознакою якої є її фактична нездарність забезпечити суспільну потребу у формуванні не тільки освіченої, але й гармонійно розвинутої особистості; вказують на те, що у системі вищої освіти в Україні існують суперечності, які створюють перешкоду для модернізації освіти і науки, зокрема мова йде про недостатнє усвідомлення стратегічної функції освіти в сучасному і майбутньому суспільстві спричиняє фрагментарність управлінських дій та спрощення підходів до впровадження нових технологій в освіту і науку [10].

Відповідно, виникає проблема уточнення стратегічної ролі вищої освіти у розвитку економіки знань в Україні, розгляд можливостей підсилення її значення у формуванні економіки знань в Україні, що і є метою цієї статті.

Ситуація економічного постмодерну суттєвим чином змінила «економічну картину світу». На початку ХХІ ст. на зміну традиційному економічному укладу, що заснований на активному використанні різноманітних ресурсів, прийшла «економіка знань» – новий тип економіки, в якому знання розглядаються як фактор виробництва і основна рушійна сила економічного розвитку, коли відбувається відхід від ресурсної залежності до розширення бази знань, що розглядаються як ресурси економічних і виробничих процесів [7].

Спираючись на таку змістовну характеристику «економіки знань» не важко дійти висновку, що в новій економічній парадигмі вища освіта, як інститут, що сприяє передачі знань, стає головним фактором ресурсного забезпечення суспільних перетворень, соціального та економічного розвитку.

Дана теза несе в собі глибокий економічний та філософський зміст, який потребує пояснення. У традиційній економіці можливості соціально-економічного зростання розглядалися в контексті обмеження ресурсів, коли перед виробником завжди стояв вибір між виробництвом умовних «гармат або масла» [9].

У межах цього вибору склалася теорія «виробничих можливостей», яка пояснювала можливості виробництва продукції, що може бути виготовлена при умові повної реалізації того або іншого фактору, або ресурсу без обмеження інших складових даного виробництва [2].

Відповідно до цих теоретичних напрацювань збільшення виробництва «гармат» завжди тягне за собою зменшення виробництва «масла», оскільки для того, щоб нарощувати виробництво двох товарів одночасно, не вистачає матеріальних, фінансових, трудових ресурсів.

Принципово інша ситуація складається в економіці знань, в якій провідну роль відіграють інтелектуальні ресурси, які не можуть бути обмежені або вичерпані. Саме знання, інтелектуальний потенціал окремої людини, створюють нові ресурсозберігаючі технології, пропанують нові моделі соціально-економічного зростання, в кінцевому рахунку саме освічених, креативний індивідуум стає головним ресурсом економіки епохи постмодерну.

Значимо, що сучасна економіка знань не є виключно економіко-технологічним укладом, її розвиток ґрунтується на появі особистості нового типу, яка поряд з інтелектуальними здібностями набуває компетенції людини – творця, здатної вийти за межі традиційних

технологій, наукових догм, створити принципово нову наукову теорію, новий товар, нову форму суспільних відносин. У цій економіці виникає «людина інноваційна», формування якої принципово змінює роль вищої освіти.

Для «людини інноваційної», на нашу думку, характерні наступні риси, які мають бути сформовані не тільки в процесі навчання, але й завдяки цілеспрямованому вихованню: високий рівень інтелектуальних можливостей, орієнтація на створення інноваційних товарів та послуг, ініціативність в економічній та суспільній діяльності, розуміння своєї відповідальності перед суспільством та державою за результати власної економічної діяльності, соціальна та екологічна відповідальність, орієнтація на соціальне партнерство, розуміння потреб суспільства та держави, готовність свідомо відповісти на ці потреби, високі морально-етичні якості, що гармонізують власні та суспільні потреби.

Відповідно в цих історичних умовах, в філософському плані, потребує осмислення нова роль вищої освіти, яка стає на просто соціальним інститутом, який впливає на формування свідомості суспільства, регулює процеси саморозвитку громадян, не просто соціальним й культурним явищем, що формує нове мислення, нове бачення сенсу життя [12], але перетворюється на спосіб виробництва провідного економічного ресурсу, яким є знання, що трансформуються в інтелектуальний та духовний потенціал людини та суспільства.

В той же час слід визнати, що нині, фактично, мова йде про те, що вища освіта певним чином втрачає сенс «духовного виробництва», перетворюється на сферу «виробництва матеріального», здебільш орієнтована на потреби виробництва та бізнесу, навіть в освітніх сферах, які формують фахівців у сфері культури, педагогіки, мистецтва освітній процес набуває вузько прагматичного змісту.

Відповідно на зміну проблеми «обмежених ресурсів» приходиться проблема «обмеженої духовності», яка в принципі не змінює фундаментальних засад, що стосуються вибору між напрямками продуктивної діяльності в освіті. Тобто мова йде про дихотомію, що визначає вибір між «освіченістю та знаннями», як провідним ресурсом економіки знань, та «духовністю», як фактору розвитку людської цивілізації та українського суспільства в умовах техніко-технологічної парадигми економіки постмодерну.

Дослідники зазначають, що духовність в силу того, що вона є інтегративною якістю, яка визначає сенс життя та життєві цінності людини, формує людяне відношення до інших, гуманізм, забезпечує духовний розвиток особистості [14], і в цій трактовці духовність не втрачає своєї ролі в економіці знань.

В той же час економіка знань, яка стає провідним вектором соціально-економічного розвитку України, створює передумови для виникнення «дефіциту духовної культури» і витоки цих явищ слід шукати у вадах системи вищої освіти, яка нині орієнтована на вузькопрофесійний підхід до навчання та виховання, хоча, при цьому треба визнати, що виховання студентської молоді фактично випало з поля зору викладачів, керівників вишів, стає формальною частиною освітнього процесу.

Сучасна вища освіта в Україні здебільш орієнтується на фахову підготовку, на формування та розвиток у студентської молоді системи ключових і предметних компетенцій, на майбутнє працевлаштування випускників,

на формування уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем [4], ігноруючи при цьому духовно-інтелектуальні потреби суспільства, що включають в себе духовний, естетичний, етичний, пізнавальний компонент, який вміщує і потребу постійно вчитись [5].

Отже, в сучасних умовах, коли на зміну «гарматам» приходять «освіченість та знання», а замість «масла» суспільство все більше потребує «духовності», система вищої освіти має знайти розумний компроміс між формуванням «людини освіченої» та «людини духовної», а ВНЗ набути ролі духовно-інтелектуальних центрів розвитку особистості, потреби в якій визначені розвитком в Україні економіки знань.

Відповідно актуальною є думка, що «сучасна парадигма вищої школи має бути спрямована на підготовку не тільки фахівця, високо компетентного професіонала, але й духовно розвиненої особистості, яка гармонізує єдність духовно-морального і духовно-фізичного виховання» [16]. Фактично нині мова йде про необхідність гуманізації системи вищої освіти, що «сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, формуванню критичного мислення, ціннісних орієнтацій і моральних якостей» [15].

Гуманістична освітня парадигма має стати основою для формування широко освіченої, патріотично налаштованої, креативно підготовленої особистості, яка здатна до вирішення надскладних завдань у сфері економіки, науки, техніки, технології, політики, управління, мистецтва, виховання, на основі застосування власного інтелектуального потенціалу, з орієнтацією на морально-етичні стандарти діяльності, що напрацьовані українським суспільством, на традиційні цінності, які є основою суспільного буття української нації, на збереження духовних скарбів та надбань українського народу.

Говорячи про проблему гуманізації освіти, можна виділити два аспекти цього процесу. Насамперед, проблема гуманізації освіти знаходить своє відображення у динаміці освітніх процесів – з цієї точки зору ми можемо говорити про гуманізацію освіти як про стратегічну зміну педагогічних зусиль, коли відбувається перехід від передачі «готових» знань до формування особистості, яка може існувати, працювати і творити в суспільній ситуації, коли знання стають основою економіки, а духовність перетворюється на елемент, який визначає здатність особистості дотримуватися соціальних та морально-етичних стандартів, які є незмінними, формують систему соціальних зв'язків і відносин. При цьому, в межах філософії освіти, відбувається предметний перехід від філософії «прагматики знань» до «гуманних відносин в освітній системі», що виражається у тенденції розглядати освіту і навчання в полі формування особистості у гранично широкому контексті виховання [6, с. 183], коли відбувається включення людини у широке коло суспільних відносин [6, с. 180].

З іншого боку, крім цієї тенденції можна говорити про гуманізацію освіти у більш конкретному філософському плані, коли основою гуманізації вищої освіти має стати вчення про гуманізм як одне з прогресивних напрямів суспільної думки, що отримали своє теоретичне втілення і розвиток у ряді антропологічних концепцій [3].

Гуманізм, як сучасна парадигма розвитку системи вищої освіти в Україні, в умовах формування економіки

знань ставить у центр уваги людину – студента, педагога, керівника, культивує гуманні, демократичні відносини між ними, вільні від авторитаризму і голого адміністрування, засновані на спільності інтересів, на вільному обміні інформацією, застосуванні сучасних освітніх технологій, які ґрунтуються на застосуванні інтелектуальної та інформаційної складової, на нових формах навчання та виховання.

Ця освітня парадигма вирішує проблему «нічийної землі», яка виникла на тлі протиріч між наукою і світоглядом [8, с. 19–20], що значною мірою стримували розвиток системи вищої освіти, яка могла надати особистості належний рівень знань, але не формувала креативне світосприйняття, виникнення якого є наслідком отримання особистістю не тільки суто наукових та техніко–технологічних знань, але й усвідомленням широкого контексту національної та світової культури, стратегічних напрямів розвитку людської цивілізації, національних потреб країни.

Вітчизняна вища освіта, довгі роки шукала баланс між освітнім та виховним процесами, в результаті чого виник парадокс формування субкультурної та псевдогуманної особистості, яка була здатна механічно відтворювати культурні зразки та артефакти, але, в той же час, не мала належних компетенцій, щоб самостійно створювати нові стандарти, умови, об'єкти, які мали б забезпечити прорив українського суспільства в економіку знань.

Таким чином, на нашу думку, сучасна освітня парадигма має орієнтуватися на зміну ролі вищої освіти, яка повинна трансформуватися із «кузні кадрів» для вузькоспеціалізованих потреб економіки знань, в суспільний інститут, який формує «людину інноваційну», для чого потрібні:

- відродження гуманістичної традиції в освіті, що зумовлено розвитком інформаційної економіки, потребами формування «людини інноваційної», що актуалізує потребу у нових підходах до організації учбового процесу, підвищення уваги до проблем виховання майбутніх фахівців;

- впровадження в освітній процес предметів, які спрямовані на вирішення сучасних проблем інформаційної економіки, проблем існування суспільства, пов'язаних із загальнолюдськими цінностями, які прийшли у протиріччя з «досягненнями» техногенної цивілізації, з її екологічною кризою, дегуманізацією взаємовідносин;

- виховання нового типу особистості, що формується у суспільстві, володіє ціннісною свідомістю, духовною, моральною, інтелектуальною та методологічною культурою, нестандартним мисленням, стійкою системою ціннісних орієнтацій на пізнання і самопізнання, творчу самореалізацію, саморозвиток, культурний діалог.

Безумно, що ці напрями не вичерпують усього спектру проблем, які пов'язані із зміною ролі вищої освіти в системі економіки знань, але вони є тими фундаментальними засадами, які мають стати основою для створення нової філософської парадигми, що описує освітні процеси і має на меті забезпечити потреби економіки знань у кваліфікованих, освічених фахівцях, а суспільство – у громадянах, які можуть займати активну життєву позицію в нових суспільно–економічних умовах розвитку української держави.

Висновки. Вичерпання можливостей соціально–економічного розвитку за рахунок традиційного ресурсного

забезпечення, фактично ознаменувало собою закінчення індустріальної епохи і перехід до постіндустріальної економіки знань, яку з повною підставою можна назвати ідеологією соціально–економічного розвитку в постіндустріальному світі. Розвиток економіки знань в Україні не знімає з порядку денного формування духовної особистості, творців, які можуть задовольняти потреби суспільства не тільки у сфері економіки, але і у сфері нематеріального виробництва.

В цих умовах вищій освіті, як суспільному інституту, необхідно адаптуватися до змін, забезпечити доступну, якісну і безперервну освіту для широких верств населення, сприяти формуванню духовної, креативно налаштованої, патріотично спрямованої особистості.

Вирішити це надскладне завдання можна за рахунок зміни освітньої парадигми – впровадження в систему вітчизняної вищої освіти гуманістичного підходу, який сприяє розвитку освіти за рахунок демократизації, інформатизації, технологізації освітнього процесу, в центрі якого знаходиться особистість майбутнього фахівця, яка забезпечує розвиток економіки знань та гармонійний розвиток суспільства в сферах нематеріального, духовного виробництва, орієнтується у своїй професійній діяльності на високі стандарти суспільних відносин, етики та культури, що історично склалися в українському суспільстві.

Від того, наскільки системи вищої освіти будуть здатні вирішити цю проблему, багато в чому буде залежати подальший соціально–економічний розвиток України у XXI ст., конкурентоспроможність національної економіки, розвиток українського суспільства та кожної окремої особистості, що включена у систему «економіки знань».

Відповідно подальші дослідження в даному напрямку мають бути сконцентровані навкруги вирішення конкретних питань, щодо модернізації вищої освіти із урахуванням потреб розвитку економіки знань в Україні.

Список використаних джерел

1. Ахтырский Е. В. Экономика знаний в обществе Второго модерна (реалии Украины) / Е. В. Ахтырский // Вісн. Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Соціологічні науки. – 2010. – №12, Т.2 (2). – С.133–139.
2. Безус А. М. Вплив факторів на розвиток підприємства / А. М. Безус, П. І. Безус // Наук. вісн. Академії муніципального управління. Серія: Економіка. – 2011. – Вип.9. – С.69–79.
3. Добрускин М. Е. Гуманизация как стратегия высшего образования // Философия и общество. – 2005. – Вып.3 (40). – С.87–109.
4. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз / О. С. Заблоцька. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/27482-Kompetentnisnij_pidkhid_ja/1.html
5. Кичко І. І. Регулювання духовно–інтелектуальних потреб особистості: тенденції та перспективи / І. І. Кичко // Інноваційна економіка. – Тернопіль, 2013. – №3. – С.156–161.
6. Наливайко Н. В. О формировании концепции философии и воспитания // Философия образования. – Новосибирск: Изд-во СО РАН, 2009. – №2. – С.179–185.
7. Поляков М. В. Развитие концепции экономики знаний / М. В. Поляков // Вісн. Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – №4. – С.34–38.
8. Рассел Б. История западной философии / Б. Рассел. В 3 кн.: 3–е изд. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 2001. – 508 с.
9. Самуэльсон П. Экономика. Кривая трансформации или производственных возможностей общества. – Режим доступа: <http://www.be5.biz/ekonomika/e019/2.htm>
10. Семенченко О. Г. Реформаторські процеси в управлінні освітою і наукою: загальнодержавний та регіональний аспекти /

О. Г. Семенченко // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління. – 2010. – №1. – С.116–121.

11. Сингаївська А. М. Економіка знань та освіта: філософський контекст / А. М. Сингаївська // Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка. – 01/2007. – №1. – С.29–33.

12. Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт наукового дослідження / С. О. Сисоєва // Освітologia: витоки наукового напрямку: [монографія] / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – С.139–154.

13. Тарасова І. І. Інноваційний процес у науці та освіті при формуванні економіки знань / І. І. Тарасова // Економіка АПК. – 2014. – №2. – С.76–80.

14. Целякова О. М. Духовність як цілісний феномен: проблеми концептуалізації в контексті соціально-філософського пізнання / О. М. Целякова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2008. – Вип.33. – С.65–73.

15. Часова К. С. Гуманізація освіти в Україні: теоретичний аналіз / К. С. Часова // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип.4. – С.194–201.

16. Шемуда М. Духовно-моральне виховання студентів в умовах гуманізації вищої освіти України / М. Шемуда. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2011/2011_2_45.pdf

17. Штайгрет А. М. Стан та ключові проблеми освіти на шляху України до економіки знань / А. М. Штайгрет, Я. Я. Пушок // Наукові записки. – 2011. – 1 (34). – С.15–21.

18. Altbach Ph. G. Advancing the national and global knowledge economy: the role of research universities in developing countries / Ph. G. Altbach // Studies in higher education. – 2013. – P.1–15.

19. Brent D. Complexity and Education: Vital simultaneities. In Complexity Theory and the Philosophy of Education / D. Brent; ed. By Mark Mason. – Oxford: Wiley&Sons, 2008. – P.46–61.

20. Horn J. Human Research and Complexity Theory. In Complexity Theory and the Philosophy of Education / J. Horn; ed. by Mark Mason. – Oxford: Wiley&Sons, 2008. – P.124–136.

21. Wim J. Van Der Steen, Peter B. Sloep. Philosophy, Education and the Explosion of Knowledge. – Режим доступу: http://www.academia.edu/2894888/Philosophy_education_and_the_explosion_of_knowledge.

References

1. Ahtyrskij E. V. Jekonomika znanij v obshhestve Vtorogo moderna (realii Ukrainy) / E. V. Ahtyrskij // Visn. Lugans'kogo nac. un-tu im. Tarasa Shevchenka. Sociologichni nauky. – 2010. – №12, T.2 (2). – S.133–139.

2. Bezus A. M. Vplyv faktoriv na rozvytok pidpryjemstva / A. M. Bezus, P. I. Bezus // Nauk. visn. Akademii' municypal'nogo upravlinnja. Serija: Ekonomika. – 2011. – Vyp.9. – S.69–79.

3. Dobruskin M. E. Gumanizacija kak strategija vysshego obrazovanija // Filosofija i obshhestvo. – 2005. – Vyp.3 (40). – S.87–109.

4. Zabloc'ka O. S. Kompetentnisnij pidhid jak osvitnja innovacija: porivnjal'nyj analiz / O. S. Zabloc'ka. – Rezhym dostupu: http://vuzlib.com.ua/articles/book/27482-Kompetentnisnij_pidkhid_ja/1.html

5. Kychko I. I. Reguljuvannja duhovno-intelektual'nyh potreb osobystosti: tendencii' ta perspektyvy / I. I. Kychko // Innovacijna ekonomika. – Ternopil', 2013. – №3. – S.156–161.

6. Nalivajko N. V. O formirovanii koncepcii filosofii i vospitanija // Filosofija obrazovanija. – Novosibirsk: Izd-vo SO RAN, 2009. – №2. – S.179–185.

7. Poljakov M. V. Rozvytok koncepcii' ekonomiky znan' / M. V. Poljakov // Visn. Berdjans'kogo universytetu menedzhmentu i biznesu. – 2014. – №4. – S.34–38.

8. Rassel B. Istorija zapadnoj filosofii / B. Rassel. V 3 kn.: 3–e izd. – Novosibirsk: Izd-vo Novosib. un-ta, 2001. – 508 s.

9. Samujel'son P. Jekonomika. Krivaja transformacii ili proizvodstvennyj vozmozhnostej obshhestva. – Rezhim dostupa: <http://www.be5.biz/ekonomika/e019/2.htm>

10. Semenchenko O. G. Reformators'ki procesy v upravlinni osvitoju i naukoju: zagal'noderzhavnyj ta regional'nyj aspekty / O. G. Semenchenko // Visnyk Akademii' mytnoi' sluzhby Ukrainy. Ser.: Derzhavne upravlinnja. – 2010. – №1. – S.116–121.

11. Syngai'vs'ka A. M. Ekonomika znan' ta osvita: filosof's'kyj kontekst / A. M. Syngai'vs'ka // Visnyk nacional'nogo tehničnogo universytetu Ukrainy «Kyj'vs'kyj politehničnyj instytut»: Filosofija. Psyhologija. Pedagogika. – 01/2007. – №1. – S.29–33.

12. Sysojeva S. O. Sfera osvity jak ob'jekt naukovogo doslidzhennja / S. O. Sysojeva // Osvitologia: vityoky naukovogo naprjamu: [monografija] / Za red. V. O. Ognev'juka; Avt. kol.: V. O. Ognev'juk, S. O. Sysojeva, L. L. Horuzha, I. V. Sokolova, O. M. Kuz'menko, O. O. Moroz. – K.: VP «Edel'vejs», 2012. – S.139–154.

13. Tarasova I. I. Innovacijnyj proces u nauci ta osviti pry formuvanni ekonomiky znan' / I. I. Tarasova // Ekonomika APK. – 2014. – №2. – S.76–80.

14. Celjakova O. M. Duhovnist' jak cilisnyj fenomen: problemy konceptualizacii' v konteksti social'no-filosofs'kogo piznannja / O. M. Celjakova // Gumanitarnyj visnyk Zaporiz'koi' derzhavnoi' inzhenernoi' akademii'. – 2008. – Vyp.33. – S.65–73.

15. Chasova K. S. Gumanizacija osvity v Ukraini: teoretyčnyj analiz / K. S. Chasova // Pedagogičnyj proces: teorija i praktyka. – 2013. – Vyp.4. – S.194–201.

16. Shemuda M. Duhovno-moral'ne vyhovannja studentiv v umovah humanizacii' vyshhoi' osvity Ukrainy / M. Shemuda. – Rezhym dostupu: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2011/2011_2_45.pdf

17. Shtajgret A. M. Stan ta ključovi problemy osvity na shljahu Ukrainy do ekonomiky znan' / A. M. Shtajgret, Ja. Ja. Pushok // Naukovi zapysky. – 2011. – 1 (34). – S.15–21.

18. Altbach Ph. G. Advancing the national and global knowledge economy: the role of research universities in developing countries / Ph. G. Altbach // Studies in higher education. – 2013. – P.1–15.

19. Brent D. Complexity and Education: Vital simultaneities. In Complexity Theory and the Philosophy of Education / D. Brent; ed. By Mark Mason. – Oxford: Wiley&Sons, 2008. – P.46–61.

20. Horn J. Human Research and Complexity Theory. In Complexity Theory and the Philosophy of Education / J. Horn; ed. by Mark Mason. – Oxford: Wiley&Sons, 2008. – P.124–136.

21. Wim J. Van Der Steen, Peter B. Sloep. Philosophy, Education and the Explosion of Knowledge. – Rezhym dostupu: http://www.academia.edu/2894888/Philosophy_education_and_the_explosion_of_knowledge.

Mudrak V. I., Ph.D., Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), nauka1961@mail.ru

Knowledge economy in Ukraine as a factor in the development of higher education: socio-philosophical analysis

The role of higher education in the development of the knowledge economy in Ukraine. It is noted that in the new economic paradigm of higher education as an institution that promotes the transfer of knowledge, becoming a major factor in resource support social change, social and economic development. The author proves that in the new economic environment the higher education system operates under conditions of some uncertainty, which is the result of contradictions between education and knowledge as the leading resource of the knowledge economy, and «spirituality», as a factor of development of human civilization and Ukrainian society in terms of technological paradigms of the postmodern economy. Accordingly it is concluded that the new educational paradigms should focus on the changing role of higher education, which should transform from «cousins personnel for highly specialized needs of the knowledge economy, public institution that forms the «human innovation», which provides the development of knowledge economy and harmonies the development of society in the areas of intangible, spiritual production, focused in the irprofessional work to highest standards of public relations, ethics and culture, historically established in the Ukrainian society.

Keywords: knowledge economy, higher education, paradigm, humanism, Economics, intelligence, spirituality, contradictions.

Мудрак В. И., кандидат философских наук, доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Украина, Киев), nauka1961@mail.ru

Экономика знаний в Украине как фактор развития высшего образования: социально-философский анализ

Рассмотрена роль высшего образования в развитии экономики знаний в Украине. Отмечено, что в новой экономической парадигме высшее образование как институт, который способствует передаче знаний, становится главным фактором ресурсного обеспечения общественных преобразований, социального и экономического развития. Автором доказано, что в новых экономических условиях система высшего образования функционирует в условиях некоторой неопределенности, которая является следствием противоречий между «образованностью и знаниями», как ведущим ресурсом экономики знаний, и «духовностью», как фактора развития человеческой цивилизации и украинского общества в условиях технико-технологической парадигмы экономики постмодерна. Соответственно сделан вывод, что современная образовательная парадигма должна ориентироваться на изменение роли высшего образования, которая должна трансформироваться из «кузницы кадров» для узко специализированных нужд экономики знаний, в обществственный институт, который формирует «человека инновационного».

что обеспечивает развитие экономики знаний и гармоничное развитие общества в области нематериального, духовного производства, ориентируется в своей профессиональной деятельности на высокие стандарты общественных отношений, этики и культуры, исторически сложившихся в украинском обществе.

Ключевые слова: экономика знаний, высшее образование, парадигма, гуманизм, экономика, интеллект, духовность, противоречия.

* * *

УДК 172.2

Ткаченко К. О.,
аспірантка, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), ms.katerina@ukr.net

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕТИЧНИХ ЗАСАД АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ БРИТАНІЇ

Робота присвячена дослідженню витоків адвокатської етики в межах середньовічної Британії, а саме концептуалізації принципів та норм, формуванню професії юриста та ставленню до неї в тогочасному суспільстві. Проаналізовано положення основних статутів і клопотань XIII–XV століть, їх етично-культурне підґрунтя та різні інтерпретації цих документів у працях сучасних англійських дослідників. Здійснена спроба актуалізувати застосування класичного досвіду адвокатської етики як підґрунтя становлення сучасного етично свідомого суспільства.

Ключові слова: адвокатська етика, обов'язок, довіра, моральність, право, суспільство.

What craft is your father of? ...
Marry, he is a crafty man of law!

(Середньовічний жарт)

Найбільш ранній приклад концептуалізації етичних засад адвокатської практики у Британії з'явився в той же час, що й професія адвоката як така: у I Вестмінстерському статуті 1275-го року, в частині 29 королівськими законодавчими зборами зазначалося про недопустимість «хитрості чи таємної змови» («deceit or collusion») для юристів. Цей статут був уведений до обігу відразу після того, як розслідування – за наказом Едварда I – виявило суттєві докази існування практик коруптованих судових процесів: як судові, так і королівські чиновники (court and royal officials), як адвокати, так і позивачі – всі мали побічні особисті інтереси в судовій системі. Ми мусимо розуміти, що це початкове регулювання діяльності адвокатів було одним із аспектів вирішення більш системних соціальних проблем, що виникли на той час. Відповідно, відправною точкою специфікації юристів можна вважати саме історичне тло Статуту, конкретно – королівське Розслідування (royal Inquest) у 1274 році. Варто відзначити, що такі розслідування були загальноновживаною практикою королів: це були «допити» чи, м'якше кажучи, розпитування місцевих жителів про стан місцевого самоврядування, якість функціонування шерифа, а також місцевого представника короля та інших владних органів. Усе це давало можливість королю вести виважену місцеву політику, запобігаючи узурпації влади баронами, та розвиваючи лояльність громадян до монаршої влади через переконання їх у дійсній зацікавленості самого короля в покращенні умов їх життя. Саме таке чергове розслідування, зроблене на замовлення Едуарда I у 1274 році, є одним з найбільш яскравих прикладів дійсної імплементації аналітики результатів таких дізнань у політичні рішення на рівні цілої імперії. Текст цього Розслідування акцентує увагу на посяганнях певних панівних верств суспільства на права самого

монарха та його підданих, що пізніше було зафіксованим у відомих «Hundred Rolls» та у Вестмінстерському статуті, який цікавить нас тут найбільше.

Отже, виявлення такого стану справ, що аж ніяк не вписувався в норми тодішньої джентльменської етики, призвело до встановлення на законодавчому рівні наступних етичних формулювань у вищезгаданому статуті: «...if any Serjeant, Pleader or other, do any manner of Deceit or Collusion in any King's Court or consent in deceit of the Court or beguile the Court or the Party and thereof be attainted, he shall be imprisoned for a year and a day from thenceforth shall not be heard to plead in Court for any Man» [див. 10, I, ch. 29]. Етичні заборони стосовно поведінки представника судової системи розповсюджувались на наступні злочини: обман суду чи однієї зі сторін, отримання втаємниченої інформації насильницьким шляхом, хабарництво і зловживання владою, вдавнення до неналежної судової практики (наприклад – чемперті, тобто незаконне фінансування судової справи третьою особою), підтримка та баратрія (навмисне нанесення шкоди власній судовій справі чи майну для ведення незаконної юридичної гри й отримання у ній особистої вигоди) через неправдиві заяви в дебатах і тяжбах у залі суду.

Тут варто також відзначити саму специфіку актів такого штибу. Один із сучасних інтерпретаторів цього законодавчого феномену цілком слушно відзначає, що середньовічні статuti не варто вважати нормативними актами, адже вони були скоріше субстанціалізацією культурного авторитету у соціумі, простіше кажучи – тексти «оповиті таємницею та сповнені священного сенсу». До того ж, статuti були більше стурбовані загальним оформленням та спрямуванням певних соціальних інститутів та прошарків, аніж прописуванням конкретних норм поведінки. Тут простежується досить явний зв'язок із монаршою волею: король був менше зацікавлений у встановленні спільних норм, ніж у створенні адміністративної структури для контролю за правовими нормами на місцях» [див.: 4, р. 327–336]. Як не важко помітити, у подібних юридичних актах акцент ставився саме на широкі повноваження суддів стосовно врегулювання поведінки юристів, а, отже, самі заборони розповсюджувались виключно на неправомірні дії адвокатів (у тому числі – на аспекти професійної недбалості в окремих випадках), і в якості покарання передбачались: позбавлення волі, штрафи та/або заборона на подальшу юридичну практику (тимчасова чи, навіть, пожиттєва). Варто відмітити, що існує два підходи до інтерпретації подібної жорсткості встановлених щодо юристів на той час правил. Перший підхід, який ми можемо побачити ще у середньовічних коментаторів, акумулював у своїй праці мислитель та юрист 18 століття Уільям Блекстор, констатує, що: «Lawyers engaged in «unlawful shifts and devises so cunningly contrived (. . .) in deceit of the King's Courts, as oftentimes the Judges of the same were by such crafty and sinister shifts and practices invegled and beguiled» [2, р. 378]. Другий підхід репрезентований вже більш сучасними дослідниками, які стверджують, що стурбованість неправомірністю дій юристів – це риса, яка більш характерна для 17–18 століть, а до того подібні інституалізації правил та принципів адвокатської діяльності і, в тому числі, принципу адвокатської таємниці, мали за основну мету захист достоїнства та честі джентльменів-юристів, а не інтересів їх клієнтів